

Adran 4:

Oedolion Bregus

Mae'r adran hon yn cynnwys:

Datganiad polisi a gwerthoedd yr eglwys ynghylch oedolion bregus

4.1 Arfer da wrth weithio gydag oedolion bregus

A. Egwyddorion arfer da

B. Canllawiau ymarferol cyffredinol:

- 1) Cynllunio gweithgareddau
- 2) Lleoliadau diogel
- 3) Staffio
- 4) Cymorth Cyntaf
- 5) Bwyd a diod
- 6) Cofnod Damweiniau a Digwyddiadau
- 7) Yswiriant

4.2 Amddiffyn Oedolion Bregus

- A. Sut all oedolyn gael ei gam-drin?
- B. Pwy sy'n cam-drin pobl fregus?
- C. Categoriâu o gam-drin ac arwyddion posibl
- CH. Ymateb cyntaf i bryder neu honiad o gam-drin
- D. Sut i ymateb os bydd oedolyn yn dweud wrthyh eu bod yn cael eu cam-drin
- DD. Siart llif – beth i'w wneud os byddwch yn clywed, gweld neu'n amau rhywbeth

Cyflwyniad

Fel cymuned eglwys rydym yn cydnabod pwysigrwydd cynnig amgylchedd diogel a gofalgar. Mae gan yr eglwys ymrwymiad i ddilyn arferion da ac egwyddorion mewn perthynas â gofalu am oedolion bregus ac i gyfrannu at y gwaith o wneud ein cymunedau yn fwy diogel ac yn rhydd rhag rhagfarn.

Mae'r eglwys gyfan yn dymuno gweld pawb, yn cynnwys grwpiau bregus yn ein cymdeithas, yn cymryd rhan ym mywyd yr eglwys mewn amgylchedd sy'n eu cynorthwyo i dyfu'n ysbrydol ac yn gofalu amdanynt yn gyfrifol.

Mae pobl fregus yn rhan amlwg o'n cymunedau. Gall anghenion unigolion newid; gall fod angen gofal a chymorth arnynt i fyw gartref neu mewn llety addas sy'n bodloni eu hanghenion.

Mae'n rhaid i aelodau eglwysi sy'n ymweld â chartrefi pobl ac ysbytai neu'n trefnu gweithgareddau o fewn yr eglwys fod yn effro i arwyddion o ofal gwael a diffyg cefnogaeth. Gall hyn gynnwys aelodau o'r teulu estynedig, a gall gynnwys gwranddo ar y rheini sy'n pryderu ynghylch oedolion bregus.

Datganiad polisi

Polisi Eglwys Bresbyteraidd Cymru, Undeb yr Annibynwyr Cymraeg ac Undeb Bedyddwyr Cymru yw diogelu lles yr holl oedolion bregus yr ydym yn gweithio gyda hwy. Fel eglwysi, rydym yn gwbl ymrwymedig i ddiogelu lles ein haelodau a'r rheini a roddwyd yn ein gofal. Bydd aelodau'r eglwys, aelodau staff cyflogedig a gwirfoddolwyr yn dangos parch i eraill bob amser, yn hybu ethos o wrando ar bobl fregus a sicrhau eu diogelwch, gan ymddwyn mewn modd sy'n adlewyrchu egwyddorion yr Eglwys Gristnogol.

Bydd yr eglwys yn gofalu am oedolion bregus, ac yn eu diogelu trwy ddilyn arferion da mewn perthynas â'r canlynol:-

Recriwtio gweithwyr yn ddiogel (adran 2)

Hybu arferion gwaith da gydag oedolion bregus (adran 4.1)

Hyfforddi a chefnogi eu gweithwyr yn eu swyddogaeth ac mewn amddiffyn oedolion bregus (adran 4.2)

Dylai'r gweithdrefnau a'r canllawiau sydd wedi'u cynnwys yn y ddogfen hon fod ar gael i bob gweithiwr, arweinydd ac aelod o fewn yr eglwys.

Pwy sy'n 'oedolyn bregus'?

Ystyr oedolyn bregus yw rhywun 18 oed a throsodd sydd o bosibl:

- angen gwasanaethau gofal cymunedol oherwydd anabledd, oedran neu salwch, ac nad yw'n gallu gofalu amdano ei hun, neu
- yn methu amddiffyn ei hun rhag niwed neu gamfantis gan eraill.

Gall oedolyn bregus fod ag anabledd dysgu, anghenion iechyd meddwl, nam corfforol neu ar y synhwyrau, neu'n oedrannus ac eiddil.

Eto i gyd, yng nghyd-destun gweithgaredd a reoleiddir gydag oedolion, mae'n bwysig nodi bod y diffiniad yn canolbwyntio ar y gweithgareddau a ddarperir; golyga hyn y bydd oedolyn yn cael ei ystyried yn fregus ar yr adeg *benodol honno*. Er enghraifft, bydd yr unigolyn yn cael ei ystyried yn fregus ar yr adeg pan fydd yn derbyn cymorth gyda gofal personol. Nid yw oedolion yn cael eu labelu'n 'fregus' yn rhinwedd eu nodweddion personol neu leoliad.

Gwerthoedd

Gwneir pob bod dynol gan Dduw yn ei ddelwedd ef. Delwedd Duw yw Ei rodd i ni. Roedd Iesu yn trin pawb â thrugaredd a pharch, yn enwedig y rheini a oedd yn fwyaf bregus.

Mae gennym Dduw gofalgwr a thrugarog ac rydym ni hefyd yn cael ein galw i ddangos Ei gariad a'i drugaredd wrth i ni weithio gydag eraill, yn enwedig y rhai mwyaf bregus.

Bendigedig fyddo Duw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, y Tad sy'n trugarhau a rhoi pob diddanwch, y mae'n ein diddanu ym mhob gorthrymder, er mwyn i ninnau, trwy'r diddanwch a gawn ganddo ef, allu diddanu'r rhai sydd dan bob math o orthrymder. (2 Corinthiaid 1:3-4)

Mae gan eglwysi heddiw gyfle unigryw i ddangos cariad, gofal a thrugaredd Iesu. Dylai pob eglwys, yn ei haddoliad, ei chymdeithas a'i chenhadaeth, geisio delweddu cymuned lle:-

- mae pawb yn cael gwrandawriad ac ymdeimlad o berthyn, yn cael eu magu a'u diogelu;
- mae gofalywr yn cael eu cefnogi a'u hannog;
- mae'r rheini sy'n gweithio gyda phobl fregus yn cael eu cefnogi.

Mae'r eglwys yn cydnabod hawl pob un i gael eu trin fel unigolion yn gyntaf, ni waeth beth yw eu hamgylchiadau, ac i'w hannog a'u cynorthwyo i gymryd rhan ym mywyd yr eglwys. Mae'n datgan nad yw ymddygiad bygythiol, treisgar neu ddiraddiol byth yn dderbyniol.

Mae'r eglwys yn cydnabod fod gan bawb hawl i breifatrwydd, i fyw mor annibynnol â phosibl ac i benderfynu sut i fyw eu bywydau. Mae gan bawb hawl i ddinasyddiaeth lawn, ni waeth beth yw eu hil, rhywioldeb, anabledd, oedran neu grefydd.

Mae'r eglwys yn dymuno hybu arferion gwaith da, a chreu amgylchedd diogel a chadarnhaol ar gyfer pobl fregus yn ein heglwysi a'u cymunedau ac i'r rheini sy'n gweithio ac yn gwirfoddoli yn ein plith.

4.1 Arfer da wrth weithio gydag oedolion bregus

O fewn ein heglwysi mae gennym nifer o bobl fedrus a thrugarog sy'n rhannu eu hamser, doniau a'u ffydd wrth weithio gyda phobl fregus o fewn ein cymunedau eglwysig.

Er bod llawer o'r wybodaeth yn yr adran hon yn ymddangos yn "synnwyr cyffredin", mae'n bwysig bod ein gwahanol dimau ac eglwysi yn gweithio tuag at yr un safonau uchel yn ein gwaith gydag oedolion bregus. Mae hyn hefyd o gymorth wrth i ni rannu ein disgwyliadau ynghylch swyddogaethau gyda gweithwyr a gwirfoddolwyr newydd

Nid bwriad arfer da a deddfwriaeth yw cyfyngu ar waith bugeiliol ein heglwysi mewn unrhyw ffordd, ond yn hytrach dangos ein hymrwymiad i ddiogelu a gweithredu'r arfer gorau.

A. EGWYDDORION ARFER DA

1. Gwrandewch er mwyn darganfod beth yw dymuniadau'r unigolyn.
2. Dylid sicrhau bod cyfle i bawb gymryd rhan neu beidio, yn ôl eu dymuniad. Peidiwch byth â gorfodi unrhyw un i gymryd rhan mewn gweithgaredd. Dylid sicrhau bod unigolion yn deall yn iawn y dewisiadau a gynigir iddynt.
3. Peidiwch â chymryd unrhyw beth yn ganiataol. Er enghraifft, gofynnwch a yw'r unigolyn yn fodlon i chi ddefnyddio ei enw cyntaf.
4. Defnyddiwch iaith gadarnhaol a phriodol, a gofynnwch am gyngor os bydd gan yr unigolyn rydych yn ymdrin ag ef/hi anghenion cyfathrebu penodol.
5. Parchwch annibyniaeth yr unigolyn. Peidiwch ag annog yr unigolyn i ddod yn ddibynnol arnoch.
6. Dylech drin yr unigolyn ag urddas bob amser a pharchu ei breifatrwydd, yn enwedig wrth roi cymorth gydag anghenion gofal personol.
7. Pan fyddwch yn ymweld â phobl, cofiwch gnocio ar y drws cyn mynd i mewn i'r adeilad neu ystafell.
8. Byddwch yn ymwybodol o hyd yr ymweliadau.
9. Pan fyddwch yn ymweld ag ysbytai neu gartrefi gofal, dylech bob amser ddweud wrth aelod o staff eich bod yno.
10. Mae cyffyrddiad yn rhan hanfodol o fywyd pob dydd ac yn ffordd o gyfleu hoffter, cynhesrwydd a chysur. Dylech ystyried pa mor addas yw cyffyrddiad corfforol, ni waeth pa un ohonoch wnaeth gymryd y cam cyntaf. Mae gennym oll ein ffiniau gwahanol a dylid eu parchu. Mae gafael llaw neu gofleidio yn ffordd dda o gynnig cysur, ond gofynnwch yn gyntaf yn hytrach na rhagdybio.
11. Pan fyddwch yn ymdrin â materion ariannol unigolyn, mae'n hanfodol eich bod yn ymddwyn yn onest, diffuant a thryloyw.
12. Ni ddylech gymryd rhan mewn gwaith bugeiliol sydd y tu hwnt i'ch cyfrifoldeb a'ch cymhwysedd.
13. Peidiwch â diystyru unrhyw bryderon sydd gennych ynghylch diogelwch rhywun. Ceisiwch gyngor neu cyfeiriwch y mater ar unwaith.
14. Yn ogystal â bod yn ymwybodol o ddiogelwch yr unigolion bregus, dylech hefyd fod yn ymwybodol o'ch diogelwch personol ac amddiffyn eich hun rhag honiadau. Dylid ymddwyn yn agored, tryloyw ac atebol.
15. Yn gyffredinol, peidiwch â derbyn rhoddion neu roddion ariannol. Os byddwch yn tramgwyddo neu'n pechu rhywun drwy wrthod y rhodd, dylech sicrhau eich bod yn dweud wrth flaenor/ diacon neu arweinydd cyn gynted â phosibl. Bydd hyn yn osgoi unrhyw gyhuddiad neu ddrysych yn y dyfodol.
16. Byddwch yn ddoeth wrth ymweld ag eraill ar eich pen eich hun.
17. Dylech osgoi ymweld â phobl fregus gyda'r nos ac eithrio mewn achosion brys.

B. CANLLAWIAU YMARFEROL CYFFREDINOL

Wrth weithio gyda phobl fregus, efallai y byddwch yn gweithio mewn grwpiau neu un wrth un gydag unigolyn. Nid yw'r holl bwyntiau hyn yn berthnasol i bob sefyllfa. Mae'n bwysig nodi nad yw'r gweithdrefnau hyn yn gymwys pan fydd unigolion yn ymweld â phobl 'fel ffrindiau', yn hytrach nag fel rhan o 'weinidogaeth' ffurfiol yr eglwys, er y gall hyn fod yn anodd i'w ddiffinio.

1) Wrth gynllunio a pharatoi gweithgareddau byddwch yn ymwybodol o'r trefniadau ymarferol canlynol:-

- Dylech ofyn am ganiatâd yr unigolyn bob amser cyn gwneud unrhyw weithgareddau gyda hwy. Fel arfer, gellir gofyn am ganiatâd ar lafar.
- Mae gan sefydliadau gyfrifoldeb i asesu'r risg sydd ynghlwm wrth y gweithgareddau a ddarperir. Mae templed asesiad risg yn rhestr wirio ddefnyddiol i sicrhau eich bod wedi ystyried y problemau a'r peryglon posibl sydd ynghlwm wrth y gweithgaredd ac o gymorth i gynllunio camau neu weithredoedd priodol (gweler ffurflen 10). Rydym yn cynnal asesiadau risg anffurfiol drwy'r amser heb feddwl. Er enghraifft, byddwn yn dweud, "Mae'n rhy beryglus i ddringo ar ben y gadair, af i nôl ysgol..." Weithiau bydd cynnal asesiad risg anffurfiol cyn dechrau gweithgaredd yn ddigonol, ond yn achos gweithgareddau a drefnir ar gyfer grwpiau mae'n arfer da i gynnal asesiad risg ysgrifenedig o leiaf unwaith y flwyddyn. Gellir rhannu'r ddogfen hon gyda'r ymddiriedolwyr a'r rheini sy'n gweithio gyda'i gilydd yn ystod gweithgaredd. (Gweler canllawiau pellach yn Atodiad 4).
- Lle bo hynny'n bosibl, dylai pob gweithgaredd grŵp gynnwys rhywun gyda chymhwyster Cymorth Cyntaf.
- Dylech sicrhau bod ffôn wedi'i gosod yn yr adeilad neu bod ffôn symudol ar gael yn ystod pob gweithgaredd er mwyn galw am gymorth.

2) Lleoliadau diogel

- Dylid sicrhau bod yr holl safleoedd/lleoliadau a ddefnyddir gan yr eglwys yn ddiogel ar gyfer cynnal unrhyw weithgaredd.
- Dylai'r adeiladau a ddefnyddir gan grwpiau neu ar gyfer gweithgareddau gael eu cynnal a'u cadw'n gywir. Dylai adeiladwaith allanol yr adeilad, yn cynnwys yr holl osodiadau mewnol, ffitiadau, goleuadau, allanfeydd tân ac offer, gwrdd â'r safonau diogelwch gofynnol. Hefyd, dylid cynnal arolwg blynyddol, a lle bo'r angen, dylid cymryd y camau priodol. Dylai'r holl offer trydanol gael prawf diogelwch trydanol. Yn y Deyrnas Unedig, gelwir y profion hyn yn brofion dyfeisiadau cludadwy neu PAT (Portable Appliance Testing).
- Dylech fod yn ymwybodol bob amser o'r peryglon neu risgiau posibl yn yr eiddo / adeilad ac yn yr offer a'r gweithgareddau. Mewn adeilad, gellir ystyried y canlynol yn beryglus: carpedi rhydd, lloriau anwastad, cypyrddau gorlawn, silffoedd uchel iawn, allanfeydd tân sydd wedi'u rhwystro, drysau gwydr, goleuadau heb fylbiau ynddynt, pwyntiau pŵer sydd wedi'u gorlwytho, ceblau trydan yn hongian yn rhydd, bachau ffenestri rhydd. Byddwch yn ymwybodol o'r rhain yn adeilad yr eglwys a hefyd yn y mannau yr ydych yn ymweld â hwy er mwyn cadw eich hun yn ddiogel.
- Dylech symud eitemau a allai achosi anaf yn ystod gweithgaredd, neu dylech eu hosgoi.
- Byddwch yn ymwybodol o leoliad allanfeydd tân, a sicrhewch nad ydynt wedi'u rhwystro. Dylech wybod ym mha le mae'r diffoddwyr tân agosaf. Dylai unigolyn cymwys eu harchwilio'n rheolaidd. Dylid cynnal ymarferiad tân yn achlysurol er mwyn sicrhau bod pawb yn gyfarwydd â'r drefn o adael yr adeilad os bydd tân. Mae'n ddefnyddiol cadw cofnod o'r ymarferiadau.
- Peidiwch â defnyddio unrhyw ardal pan fydd gwaith cynnal a chadw yn cael ei wneud, a rhowch 'sgrîn' o amgylch ardaloedd o'r fath os yn bosibl.

3) Staffio

- Dylid sicrhau bod digon o staff a gwirfoddolwyr i gwblhau'r holl dasgau yn ddiogel ac yn effeithiol ac i roi cymorth i'w gilydd.

4) Bwyd a diod

Os bydd bwyd a diod yn cael eu darparu yn ystod gweithgaredd, dylid ystyried y canlynol:

- Dylai gweithwyr ddilyn egwyddorion hylendid personol.
- Dylid glynu at reoliadau iechyd a hylendid sylfaenol.
- Dylid storio bwyd a diod yn briodol.
- Dylid bod yn ofalus iawn gyda diodydd poeth.
- Dylid sicrhau goruchwyliaeth briodol yn ystod amseroedd bwyd a byrbrydau.
- Dylid sicrhau bod dŵr yfed ffres ar gael bob amser.
- Bod systemau ar waith i sicrhau nad yw'r rheini sydd yn fregus yn cael mynediad at fwyd/diodydd y mae ganddynt alergedd iddynt. Ymhlith y bwydydd/diodydd mwyaf cyffredin mae cnau, llaeth, wyau, pysgod, pysgod cregyn a glwten.
- Os bydd pryddau yn cael eu paratoi, dylai bod gan y sawl sy'n gyfrifol Dystysgrif Hylendid Bwyd Sylfaenol neu gymhwyster cyfatebol, a gwybodaeth am faterion megis paratoi, trin a storio bwyd, gwaredu gwastraff ac ati.

5) Cymorth Cyntaf

Dan y Rheoliadau Iechyd a Diogelwch (Cymorth Cyntaf), mae'n ddyletswydd ar bob cyflogwr i ddarparu o leiaf un blwch Cymorth Cyntaf ym mhob lleoliad gwaith. Dylid cadw cynnwys y blwch mewn cynhwysydd sy'n dal dŵr a dylai'r gweithiwr penodedig archwilio'r cynnwys yn rheolaidd.

6) Cofnod Damweiniau a Digwyddiadau

Dylid cofnodi unrhyw ddamweiniau neu ddigwyddiad, gan nodi dyddiad y digwyddiad, manylion y tystion ac unrhyw gamau pellach y dylid eu cymryd. (Gweler Ffurflen 9: Ffurflen Damwain neu Ddigwyddiad)

7) Yswiriant

- Dylech sicrhau bod unrhyw weithgaredd wedi'i gynnwys yn y Polisi Yswiriant sydd yn enw'r eglwys leol neu adran berthnasol yr enwad.
- Yn amlwg, mae arfer da yn lleihau'r risg, fodd bynnag, dylid hefyd sicrhau bod yswiriant digonol ar gyfer pob gweithgaredd.
- Dylid cymryd camau priodol i atal unrhyw anaf, golled neu niwed o unrhyw fath, ac i adnabod unrhyw sefyllfa lle gallai pobl fregus gael eu niweidio yn ystod gweithgareddau'r eglwys.
- Os bydd damwain / damwain fu bron a digwydd, neu os amheuir bod cam-drin neu os caiff achos o gam-drin ei ddarganfod, mae'n hanfodol rhoi gwybod i'r cwmni yswiriant ar unwaith, neu gellid effeithio'n andwyol ar yr yswiriant.

4.2 Amddiffyn Oedolion Bregus

A. Sut all oedolyn gael ei gam-drin?

Mae'n bwysig bod y rheini sy'n gweithio gyda phobl fregus yn gallu adnabod arwyddion a symptomau o gam-drin, oherwydd yn aml iawn nid ydynt yn gallu neu'n fodlon gofyn am gymorth yn uniongyrchol.

Diffinnir cam-drin fel:

Amharu ar hawliau dynol a sifil unigol unigolyn gan berson neu bersonau eraill a hynny'n arwain at niwed sylweddol. (Mewn Dwylo Diogel, Cynulliad Cenedlaethol Cymru, Gorffennaf 2000)

Gall cam-drin fod :

- yn weithred unigol neu a ailadroddir, neu'n weithredoedd lluosog;
- yn ddiffyg gweithredu priodol;
- wedi'i gyflawni o ganlyniad i fwriad bwriadol;
- yn esgeulustod neu anwybodaeth; a/neu
- yn weithred o anwaith (methu â gweithredu) neu esgeuluso.

Gall cam-drin gynnwys dwyn perswâd neu orfodi oedolyn bregus i dderbyn trefniant ariannol neu rywiol nad ydyw wedi, neu na allai, gydsynio iddo. Gall cam-drin ddigwydd mewn unrhyw berthynas ac, yn y bôn, bradychu ymddiriedaeth ydyw, gan gynnwys methu â bodloni dyletswydd gofal.¹⁵

B. Pwy sy'n cam-drin pobl fregus?

Gall cam-drin ddigwydd o fewn y teulu, mewn adeilad sy'n perthyn i sefydliad, neu yn y gymuned yn ehangach. Gall pobl fregus gael eu cam-drin gan bobl y maent yn eu hadnabod neu, yn llai cyffredin, gan ddieithryn.

- Yn aml, rhywun y mae'r unigolyn bregus yn ei adnabod yw'r camdriniwr.
- Weithiau, gall y camdriniwr fod yn oedolyn sydd yn dal swydd o awdurdod a/neu ymddiriedaeth; gallai hyn fod yn wir o fewn yr eglwys.
- Gall y camdriniwr ddod o unrhyw gefndir.
- Gall camdriniwr fod yn wryw neu'n fenyw.
- Nid oes un ffordd sicr o adnabod rhywun a allai fod yn gamdriniwr; nid yw'n ymddangos yn wahanol i weddill cymdeithas.

C. Categoriâu o gam-drin ac arwyddion posibl

Math	Diffiniad	Arwyddion Posibl
CORFFOROL	Gall fod yn weithred neu yn ddiffyg gweithredu, yn cynnwys taro, cicio, anafu bwriadol, llosg bwriadol, diffyg maeth, diffyg ymgeledd a gofal personol. Creu amgylchedd perygl yn fwriadol. Camddefnydd o feddyginiaeth. Gwrthod gweinyddu meddyginiaeth neu ddefnydd amhriodol o feddyginiaeth er mwyn cyfyngu rhywun. Cyfyngu cwsg. Gorfodi rhywun i weithio mewn sefyllfa anniogel.	<ul style="list-style-type: none"> • Hanes o anafiadau anesboniadwy. • Cleisiau, yn benodol rhai mewn mannau cuddiedig neu â siâp amlwg. • Dolur gwasgu. • Hypothermia. • Diffyg hylif. • Glanweithdra personol gwael. • Gor-gysglyd. • Cofnodion meddygol gwallus.
RHYWIOL	Unrhyw weithred rywiol na fu cydsyniad iddi. Gwadu mynegiant rhywiol neu wrthod diwallu anghenion o fewn terfynau derbyniol cymdeithas.	<ul style="list-style-type: none"> • arwyddion corfforol - gwaedu, doluriau a heintiau. • Poen stumog. • Ymddygiad sydd tu hwnt i ddealltwriaeth unigolyn bregus. • Newid mewn ymddygiad. • Hunan anafu, mewnblyg/allblyg.
SEI-COLEGOL	Bygythiadau, bwlio, aflonyddu, bychanu, gwadu hawliau dynol, gwadu preifatrwydd. Gwadu parch ac urddas, peidio cynnwys yr unigolyn wrth wneud penderfyniadau, gor-amddiffyn, gwadu hawl i gymryd risg, cywilyddio, hiliaeth, eithrio, caethiwo. Defnydd amhriodol o gred. Cam-drin geiriol, achosi rhywun i deimlo'n ddiwerth.	<ul style="list-style-type: none"> • Aflonydd, anghyffyrddus, distaw yng nghwmni gofalydd. • Cwyno am fychanu. • Iselder. • Ofn gwneud penderfyniadau. • Newid patrwm bwyta a chysgu. • Dagrauol, teimlo bod y byd ar ben. • Gofalydd yn siarad yn amhriodol neu yn ddilornus
ARIANNOL NEU FATEROL	Dwyn, twyll, pwysau i newid ewyllys, camddefnydd o fudd-daliadau.	<ul style="list-style-type: none"> • Methiant anesboniadwy i dalu biliau, codi pres o gyfrif yn ddireswm. • Anghysondeb rhwng asedau ac amodau byw. • Amharod i dderbyn cymorth. • Pethau'n mynd ar goll e.e. gemwaith a thlysau. • Gofalwyr yn dangos diddordeb anarferol mewn arian ac asedau person bregus.
ESGEULUS-TRA	Diffyg gofal gan gynnwys diffyg mynediad/cyfyngu ar fynediad i ofal iechyd. Methiant i ddarparu gofal, yn cynnwys gofal meddygol. Methu asesu risg. Methu gweinyddu meddyginiaeth. Methiant o ran maeth, gwres neu ofal personol.	<ul style="list-style-type: none"> • Glanweithdra personol gwael. • Unigrwydd ac iselder. • Diffyg maeth, doluriau gwasgu, dim digon neu ormod o feddyginiaethau. • Anarferol o flêr yr olwg. • Diffyg gofal sylfaenol. • Gosod mewn safle o risg yn fwriadol. • Diffyg gwres.

CAMDRINIAETH SEFYDLIADOL

Mae camdriniaeth sefydliadol yn ddiffyg gofal a chynhaliaeth briodol sy'n deillio o ymarfer gwael ar draws y ddarpariaeth gofal.

Mae camdriniaeth sefydliadol yn cael lle i fagu pan fo dymuniadau a dyheadau unigolion yn cael eu haberthu i gynnal trefn sefydliad neu wasanaeth.

Gall gweithredu trefniadau, ymarfer, polisïau a chanllawiau yn haearnaidd gan ddarparwyr gofal gael effaith negyddol ar hawl unigolyn i barch, annibyniaeth, urddas a dewis.

Dangosyddion posib o gamdriniaeth sefydliadol:

- Staff heb hyfforddiant a goruchwyliaeth addas
- Diffyg rheolaeth sy'n tanseilio cydweithio, syniadau a datblygiadau newydd
- Gofal anhyblyg e.e. amser gwely penodol, amser toiled penodol i bawb
- Diffyg dillad a phethau personol
- Diffyg symbyliad a dewis o weithgareddau
- Diffyg dewis o ran addurn y sefydliad
- Diffyg dewis a chynllunio o ran bwydlenni
- Defnydd amhriodol o dechnegau meddygol
- Camdefnyddio pŵer a rheolaeth
- Diffyg parch ac urddas tuag at unigolion sydd angen gofal a chefnogaeth
- Diffyg cydnabyddiaeth i unigrywiaeth unigolyn o ran gwisg, daliadau, cred, maeth neu ddiwylliant

CH. Ymateb Cyntaf i Bryder neu Honiad o Gam-drin

Os bydd pryder bod oedolyn bregus wedi cael ei gam-drin, neu os gwneir honiad uniongyrchol o gam-drin, mae'n bwysig bod yr unigolyn sy'n derbyn yr wybodaeth hon yn dilyn y camau canlynol:

1) Gwnewch nodiadau cyn gynted â phosibl:

- Gwnewch gofnod ysgrifenedig o'r union eiriau a ddywedwyd, pryd y dywedwyd hyn, beth a ddywedwyd mewn ymateb, a beth oedd yn digwydd yn union cyn hyn (e.e. disgrifiad o'r gweithgaredd). (Gallwch ddefnyddio ffurflen 11 Adran 7 Ffurflen Nodi Pryder).
- Disgrifiwch unrhyw anaf, ei faint a darlun o'i leoliad a'i siâp. Gwnewch gofnod ysgrifenedig o ddyddiadau ac amseroedd y digwyddiadau hyn a phryd y gwnaed y cofnod.
- Gwnewch gofnod ysgrifenedig o unrhyw gamau a gymerwyd a chadwch unrhyw nodiadau mewn llawysgrifen hyd yn oed os byddant yn cael eu teipio'n ddiweddarach.
- Dylid rhoi'r nodiadau hyn i gydlynnydd diogelwch yr eglwys i'w gynorthwyo petai angen cyfeirio'r mater i'r Adran Gwasanaethau Cymdeithasol i Oedolion neu'r heddlu. Dylid cadarnhau unrhyw atgyfeiriad yn ysgrifenedig o fewn 48 awr a dylech gael cydnabyddiaeth o'ch atgyfeiriad ysgrifenedig o fewn un diwrnod gwaith i'r dyddiad y cafodd ei dderbyn.
- Os nad oes cydlynnydd diogelwch yn eich eglwys neu os nad oes modd cysylltu â'r cydlynnydd diogelwch, neu'r dirprwy, neu os mai hwy yw testun y pryderon, dylid cysylltu â'r asiantaethau statudol ar unwaith.

2) Ceisiwch gyngor:

- Os nad oes cydlynedd diogelwch yn eich eglwys gallwch gysylltu â Swyddog Diogelwch y Panel Diogelwch Cydenwadol neu Ysgrifennydd Cyffredinol eich enwad.
- Gall ‘The Churches Child Protection Advisory Service (CCPAS)’¹⁶ hefyd gynnig cyngor annibynnol ac mae gan y gwasanaeth linell gymorth gyfrinachol 24 awr, a gwefan.

3) Mewn achosion brys:

- Os bydd pryderon bod rhywun wedi’i anafu’n fwriadol neu mewn perygl o ddioddef ‘niwed sylweddol’, cysylltwch â’r Gwasanaethau Cymdeithasol i Oedolion neu’r Heddlu ar unwaith.
- Os oes angen gofal meddygol brys dylid ffonio am ambiwlans neu dylid eu cludo i’r ysbyty.

4) NI DDYLID:

- Ymchwilio i unrhyw amgylchiadau, honiadau neu ddatgeliadau eich hun. Nid eich lle chi na’r eglwys yw penderfynu a ddigwyddodd yr achos o gam-drin ai peidio. Eich cyfrifoldeb yw adrodd am y mater i’r unigolyn priodol.

D. Sut i ymateb os bydd oedolyn bregus yn datgelu achos o gam-drin

- Byddwch yn amyneddgar, gan ddangos cydymdeimlad â’r achwynnydd.
- Gwrandewch yn ofalus, ond peidiwch â holi’r unigolyn ynghylch yr hyn sydd wedi digwydd na phwyso arnynt i ddatgelu mwy o wybodaeth.
- Dangoswch eich bod yn derbyn yr hyn mae’n ei ddweud drwy ailadrodd geiriau neu ymadroddion byr a ddefnyddir gan yr unigolyn.
- Dylech sicrhau’r unigolyn ei fod yn gwneud y peth iawn drwy ddatgelu’r wybodaeth i chi, a’ch bod yn ystyried yr wybodaeth o ddifrif.
- Os bydd yr achwynnydd yn rhannu gwybodaeth â chi, cysurwch ef/hi, esboniwch eich bod yn ystyried yr wybodaeth yn ddilys, yna rhannwch yr wybodaeth ag unigolyn priodol.
- Os ydych o’r farn bod oedolyn bregus mewn perygl difrifol, cysylltwch â’r Heddlu neu’r Gwasanaethau Cymdeithasol i Oedolion ar unwaith.

Dylech:

- ddweud wrth yr unigolyn beth rydych yn bwriadu ei wneud a gyda phwy y byddwch yn rhannu’r wybodaeth a pham, ac – yn syml iawn – beth fydd yn digwydd nesaf.
- gadw nodiadau manwl cyn gynted â phosibl wedi’r datgeliad, eu dyddio a’u llofnodi. Glynwch at y ffeithiau a pheidiwch â mynegi eich barn. Fe all eich adroddiad/nodiadau gael eu defnyddio yn y dyfodol mewn llys barn.

Ni ddylech:

- addo cadw unrhyw achos o gam-drin y byddwch yn clywed amdano yn gyfrinach. Er enghraifft, peidiwch â dweud. “Ni fydd hyn byth yn digwydd i chi eto” neu “Wna i ddim sôn am hyn wrth unrhyw un arall”.
- fynegi sioc neu anghredinaeth.
- drafod y mater gyda’r unigolyn a gyhuddir neu a amheuir o gyflawni’r drosedd. Ni ddylech, ar unrhyw gyfrif, ymchwilio i unrhyw amgylchiadau, honiadau na datgeliadau. Nid eich lle chi na lle’r eglwys yw penderfynu a ddigwyddodd yr achos o gam-drin ai peidio. Eich cyfrifoldeb yw adrodd am y mater i’r unigolyn priodol.

DD. SUT I YMATEB OS BYDDWCH YN: CLYWED, GWELD neu AMAU RHYWBETH?

Rydych wedi **CLYWED, GWELD** neu **AMAU** bod oedolyn wedi dioddef camdriniaeth neu esgeulustod

Gwnewch nodiadau manwl o'r hyn a ddywedwyd wrthy, neu'r hyn a welsoch, neu'r hyn rydych yn ei amau (gweler Ffurflen 11).

**A YDYNT MEWN
PERYGL
DYBRYD?**

Ydyn

Cysylltwch â'r gwasanaethau brys neu'r tîm gwasanaethau cymdeithasol ar ddyletswydd yn ddi-oed

Gallwch gysylltu â Swyddog Diogelwch y PDC ar unrhyw adeg i gael cymorth neu gyngor
01745 817584
07957 510346
Neu cysylltwch ag Ysgrifennydd Cyffredinol eich enwad

Nac ydyn

Ceisiwch gyngor gan Swyddog Diogelwch eich eglwys neu Swyddog Diogelwch y PDC

Neu

Cysylltwch â'r tîm gwasanaethau cymdeithasol lleol i oedolion

Mae rhifau ffôn ar gael ar wefan yr Awdurdod Lleol neu yn y llyfr ffôn

Os ydych yn amau, ffoniwch am gyngor

